

«Η αρχή του κοινού συμφέροντος στον
αρχαιοελληνικό κόσμο»

Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί το
2^ο Μέρος του βιβλίου μου με τίτλο

**«Το κοινό συμφέρον
και πώς εξασφαλίζεται –
ο άγνωστος πολιτειακός κώδικας των
αρχαίων Αθηναίων»**

Η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή,
αντιγραφή ή μετάδοση αυτής της έκδοσης
είναι ελεύθερη και δεν απαιτείται
προηγούμενη άδεια του συγγραφέα ή του
εκδότη.

B. Η αρχή του κοινού συμφέροντος στον αρχαιοελληνικό κόσμο

α) Το κοινό συμφέρον κατά τους Πλάτωνα κι Αριστοτέλη

Η έννοια του κοινού συμφέροντος είναι από τα πολύ παλιά χρόνια βαθιά ριζωμένη στο αξιακό σύστημα των Ελλήνων, όπως φαίνεται τόσο από τον αρχαιοελληνικό φιλοσοφικό στοχασμό όσο και από αυτήν καθ' αυτήν την αρχαιοελληνική πολιτειακή θέσμιση.

Κάθε τι, επιστήμη η τέχνη, αποσκοπεί σε ένα αγαθό, μας λέει ο Αριστοτέλης· «ἐπεὶ δ' ἐν πάσαις μὲν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀγαθὸν τὸ τέλος»¹. Η σπουδαιότερη δε από όλες, η πολιτική τέχνη, αποσκοπεί στο κοινό συμφέρον όλων των πολιτῶν κι όχι στο προσωπικό συμφέρον του πολιτικού, αφού το κοινό συμφέρον ενώνει τις πολιτικές κοινωνίες, ενώ το προσωπικό συμφέρον τις διασπά· «πολιτικῆ καὶ ἀληθεῖ τέχνη οὐ τὸ ἴδιον ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλειν—τὸ μὲν γὰρ κοινὸν συνδεῖ, τὸ δὲ ἴδιον διασπᾷ τὰς πόλεις»². Οι πολιτικές κοινωνίες, άλλωστε, εξ αρχῆς συστάθηκαν για χάρη του κοινού συμφέροντος, και οι νομοθέτες αυτό επιδιώκουν κι αυτό λένε ότι είναι το δίκαιο σε μια πόλη· «ἢ πολιτικὴ δε κοινωνία τοῦ συμφέροντος χάριν δοκεῖ καὶ ἐξ ἀρχῆς συνελθεῖν καὶ διαμένειν. τούτου γὰρ καὶ οἱ νομοθέται στοχάζονται καὶ δίκαιόν φασὶν εἶναι τὸ κοινὴν συμφέρον»³. Το δίκαιο λοιπόν είναι αυτό που συμφέρει το σύνολο της πολιτικής κοινωνίας κι αποτελεί την ύψιστη επιδίωξη της πολιτικής εξουσίας το οποίο πρέπει να εφαρμόζεται ισότιμα σε όλους τους πολίτες· «ἔστι δὲ τὸ πολιτικὸν ἀγαθὸν τὸ

¹ Αριστοτέλης, Πολιτικά Γ 1282b, 14-15

² Πλάτων, Νόμοι 875α

³ Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια Θ, 9, 1160a1 1-14

δίκαιον, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ κοινῆ συμφέρον, δοκεῖ δὴ πᾶσιν ἴσον τι τὸ δίκαιον εἶναι»⁴.

Ακριβώς, όμως, επειδή το κοινό συμφέρον ταυτίζεται με το δίκαιο σε μια πολιτεία, μπορούμε να ξεχωρίσουμε τις δίκαιες από τις άδικες πολιτείες ανάλογα με το αν τηρούν ή όχι την αρχή του κοινού συμφέροντος. Όπως μας εξηγεί ο Αριστοτέλης, όσες πολιτείες πράγματι επιδιώκουν το κοινό συμφέρον αυτές είναι ορθές και απολύτως δίκαιες, ενώ όσες επιδιώκουν μόνον το προσωπικό συμφέρον εκείνων που κατέχουν την εξουσία, αυτές χάνουν τον στόχο τους και καταλήγουν να είναι δεσποτικές: «φανερὸν τοίνυν ὡς ὅσαι μὲν πολιτεῖαι τὸ κοινῆ συμφέρον σκοποῦσιν, αὗται μὲν ὀρθαὶ τυγχάνουσιν οὔσαι κατὰ τὸ ἀπλῶς δίκαιον, ὅσαι δὲ τὸ σφέτερον μόνον τῶν ἀρχόντων, ἡμαρτημέναι πᾶσαι καὶ παρεκβάσεις τῶν ὀρθῶν πολιτειῶν: δεσποτικαὶ γάρ, ἢ δὲ πόλις κοινωνία τῶν ἐλευθέρων ἐστίν»⁵. Συνεπώς, για να διατηρεῖται μία πόλη⁶ ελεύθερη και να μην καταλήξει να είναι δεσποτική, οφείλει πρώτα και πάνω από όλα τα άλλα να λειτουργεῖ σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος, το οποίο αποτελεί και τον πρωταρχικό λόγο για τον οποίο συστάθηκε. Μάλιστα, όπως θα φανεί και στην συνέχεια, οι Αθηναῖοι ξεπέρασαν κατά πολύ την αρχική αυτή επιδίωξη, με αποτέλεσμα η έννοια του κοινού συμφέροντος να εισχωρήσει τόσο βαθιά στους θεσμούς και τους νόμους της πόλης ώστε να καθιστά ανέφικτη την λειτουργία της με οποιαδήποτε άλλη αρχή πέραν του κοινού συμφέροντος.

⁴ Αριστοτέλης, Πολιτικά Γ 1282b, 16-20

⁵ Αριστοτέλης, Πολιτικά Γ 1279 a 16-20

⁶ Κράτος με την σημερινή ορολογία.

β) Το κοινό συμφέρον ως κριτήριο σύνταξης της αθηναϊκής δημοκρατίας

1. Η τριπλή φύση του κοινού συμφέροντος

Αν όμως το ζητούμενο για την πολιτεία είναι η εξασφάλιση της λειτουργίας της σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος, πώς επιτυγχάνεται αυτό; Στο σημείο αυτό θα πρέπει να κατανοήσουμε ότι η λειτουργία αυτής της αρχής σε μια πολιτεία δεν είναι καθόλου απλή κι εύκολη υπόθεση. Το κοινό συμφέρον δεν είναι μια μονοσήμαντη κι αυθύπαρκτη έννοια η οποία είναι εκ των προτέρων διαθέσιμη προς χρήση. Χρειάζεται μια ολόκληρη διαδικασία και την εκτέλεση συγκεκριμένων ενεργειών για να τεθεί σε λειτουργία.

Οι ενέργειες αυτές μπορούν να αποτυπωθούν σε τρία διαδοχικά βήματα τα οποία είναι απολύτως απαραίτητο να γίνουν, ώστε να εξασφαλιστεί η ορθή λειτουργία του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία. Το πρώτο βήμα είναι η πολιτεία να προσδιορίσει και να δώσει συγκεκριμένο περιεχόμενο στην έννοια του κοινού συμφέροντος, αφού χωρίς αυτό καμμία προσπάθεια λειτουργίας του στην πολιτεία δεν μπορεί να ξεκινήσει. Η έκφραση του κοινού συμφέροντος είναι, άρα, το πρώτο πράγμα που πρέπει να κάνει μια πολιτεία που θέλει να λειτουργήσει σύμφωνα με αυτό. Ωστόσο, από μόνο του αυτό δεν αρκεί, καθότι σε αυτό το στάδιο το κοινό συμφέρον είναι ακόμη ανενεργό. Για να καταστεί ενεργός η λειτουργία του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία πρέπει, αφού αυτό εκφραστεί, να τεθεί σε εφαρμογή. Η εφαρμογή του κοινού συμφέροντος είναι το δεύτερο βήμα με το οποίο ολοκληρώνεται η λειτουργία του σε μια πολιτεία. Η ορθή ωστόσο λειτουργία του κοινού συμφέροντος δεν επιτυγχάνεται μέχρι να συντελεστεί και το τρίτο βήμα, το οποίο αφορά την προστασία της ομαλής λειτουργίας του.

Αυτό το βήμα είναι εξίσου απαραίτητο διότι κανένα από τα προηγούμενα δύο δεν πρόκειται να λειτουργήσει υπέρ του κοινού συμφέροντος αν δεν υπάρχουν φορείς και θεσμοί να ελέγχουν την ορθή λειτουργία τους και εν ανάγκη να την επαναφέρουν. Χρειάζεται διαρκής επαγρύπνηση ώστε να βεβαιώνεται ότι πράγματι αυτό που εκφράζεται και εφαρμόζεται σε μια πολιτεία είναι το κοινό συμφέρον των πολιτών και της πολιτείας κι όχι το συμφέρον ενός, λίγων ή μιας μόνο μερίδας πολιτών. Το τρίτο βήμα λοιπόν το οποίο είναι απαραίτητο για να λειτουργήσει πλήρως το κοινό συμφέρον σε μια πολιτεία είναι η προστασία του.

Όταν σε μια πολιτεία πραγματοποιούνται και τα τρία αυτά βήματα - έκφραση, εφαρμογή και προστασία - η πολιτεία είναι σε θέση να εξασφαλίζει στον εαυτό της την ολοκληρωτική λειτουργία της σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος. Χωρίς ωστόσο κάποιο από αυτά τα βήματα, η εκδήλωση του κοινού συμφέροντος είναι πρακτικά αδύνατη για την πολιτεία. Αν το κοινό συμφέρον δεν εκφραστεί δεν θα μπορεί και να εφαρμοστεί, αν δεν εφαρμοστεί είναι σαν να μην εκφράστηκε ποτέ, ενώ αν δεν προστατευτεί, τότε είτε θα εκφραστεί είτε θα εφαρμοστεί κατά παράβαση του κοινού συμφέροντος ή και τα δυο. Συνεπώς, για να δομηθεί και να λειτουργήσει πλήρως μια πολιτεία σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος πρέπει να ακολουθήσει τα τρία αυτά βήματα που απαιτούνται για την ολοκλήρωσή του. Όταν δε, συμβαίνει αυτό και εξασφαλίζεται η πλήρης λειτουργία της πολιτείας κατά το κοινό συμφέρον, τότε μιλάμε για την ορθή λειτουργία της πολιτείας.

2. Η πολιτεία που ενσαρκώνει την αρχή του κοινού συμφέροντος

Οι πρώτοι που κατανόησαν και αποτύπωσαν στις πολιτείες τους την τριπλή αυτή φύση του κοινού

συμφέροντος είναι οι αρχαίοι Έλληνες. Οι πρόγονοί μας, δεν στάθηκαν μόνο στην φιλοσοφική διατύπωση της έννοιας του κοινού συμφέροντος, αλλά προχώρησαν στην διαμόρφωση της πολιτειακής τους πραγματικότητας σύμφωνα με αυτό. Οι γνώσεις που διαθέτουμε για το πολίτευμα της αρχαίας Αθήνας μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το κοινό συμφέρον, όχι μόνο αποτυπώνεται με τρόπο τέλειο κι ολοκληρωμένο στην οργάνωση της πόλης, αλλά αποτελεί τον κεντρικό άξονα γύρω από τον οποίο οικοδομούνται όλα τα συστατικά μέρη της πολιτείας⁷. Αυτό ως φαίνεται είναι επιβεβλημένο, αφού μόνο όταν το κάθε μέρος της πολιτείας λειτουργεί σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος, μπορεί και η συνολική λειτουργία της πολιτείας να είναι σύμφωνη με αυτήν. Άρα, για να καταλήξει μια πολιτεία να λειτουργεί κατά το κοινό συμφέρον, πρέπει πρώτα τα μέρη που την αποτελούν να λειτουργούν σύμφωνα με αυτό. Όπως έχουμε ήδη πει τρία είναι τα βήματα με τα οποία λειτουργεί ολοκληρωτικά η αρχή του κοινού συμφέροντος· η έκφραση, η εφαρμογή και η προστασία του. Τρία όμως είναι σύμφωνα με τον Αρχύτα τον Ταραντίνο και τα συστατικά μέρη της πολιτείας· οι νόμοι, οι άρχοντες και οι αρχόμενοι⁸. Για να λειτουργήσει η πολιτεία σύμφωνα με το κοινό συμφέρον, πρέπει τα μέρη που την αποτελούν να εκτελέσουν τα τρία βήματα που απαιτούνται για την ολοκληρωμένη λειτουργία του. Οι νόμοι, οι άρχοντες και οι αρχόμενοι, καλούνται να εκφράσουν, να εφαρμόσουν και να προστατεύσουν το κοινό συμφέρον. Όταν αυτό συμβαίνει, τότε έχουμε ως αποτέλεσμα την ορθή λειτουργία της πολιτείας. Αυτό που απομένει, είναι να εξετάσουμε ποιο βήμα πρέπει να

⁷ Κυριακόπουλος, Π. (2002). Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο. Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική ΕΠΕ, σελ. 252.

⁸ Στοβαίος, Ι. Πολιτικά και Ηθικά Αποσπάσματα, Περί Νόμου και Δικαιοσύνης.

εκτελέσει το κάθε μέρος της πολιτείας για να λειτουργήσει στο σύνολό της σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος.

Καθώς η πολιτεία επιδιώκει το κοινό συμφέρον, το πρώτο της βήμα είναι να το εκφράσει· αυτό το πετυχαίνει με τον νόμο, ο οποίος είναι το πρώτο συστατικό της στοιχείο κι αποτελεί την επίσημη έκφραση του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία. Το δεύτερο βήμα της πολιτείας είναι να εφαρμόσει το κοινό συμφέρον· αυτό το πετυχαίνει με τους άρχοντες οι οποίοι αναλαμβάνουν να διοικήσουν την πόλη σύμφωνα με τους νόμους κι αποτελούν το δεύτερο συστατικό στοιχείο της πολιτείας. Τέλος, το τρίτο και σημαντικότερο βήμα της πολιτείας είναι να προστατεύσει την ορθή έκφραση και εφαρμογή του κοινού συμφέροντος· αυτό το πετυχαίνει με τους αρχόμενους πολίτες οι οποίοι είναι οι υπέρτατοι θεματοφύλακες του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία κι αποτελούν το τρίτο συστατικό στοιχείο της. Άρα λοιπόν, η ορθή λειτουργία της πολιτείας επιτυγχάνεται όταν τα συστατικά της μέρη (νόμοι, άρχοντες, αρχόμενοι) πραγματοποιούν τα βήματα (έκφραση, εφαρμογή, προστασία) που απαιτούνται για την πλήρη εκδήλωση του κοινού συμφέροντος.

Πολιτεία	Νόμοι	Άρχοντες	Αρχόμενοι
Κοινό	Έκφραση	Εφαρμογή	Προστασία
συμφέρον			

Πίνακας 1

Έτσι λοιπόν, όπως βλέπουμε στον πίνακα 1, οι νόμοι της πολιτείας οφείλουν να εκφράζουν το κοινό συμφέρον, οι άρχοντες της πολιτείας οφείλουν να εφαρμόζουν το κοινό συμφέρον διοικώντας σύμφωνα με τους νόμους που έχουν θεσπιστεί για να το εκφράζουν και τέλος οι αρχόμενοι οφείλουν να προστατεύουν το κοινό

συμφέρον επαγρυπνώντας κι ενεργώντας με τέτοιο τρόπο ώστε και οι νόμοι που θεσπίζονται να το εκφράζουν και οι άρχοντες που διοικούν να το εφαρμόζουν. Με αυτόν τον τρόπο η τριπλή φύση της πολιτείας έρχεται να ταυτιστεί απόλυτα με την τριπλή φύση του κοινού συμφέροντος συστήνοντας μία πολιτεία η οποία είναι πλήρως εναρμονισμένη με το πολιτικό αγαθό που επιδιώκει.

Αυτού του είδους η πολιτεία που ενσαρκώνει το πολιτειακό μοντέλο που μόλις περιγράψαμε, αποτελεί την αριστοτελική ορθή πολιτεία. Εφόσον ο Αριστοτέλης ορίζει ως ορθές τις πολιτείες που αποσκοπούν στο κοινό συμφέρον και κάθε πολιτεία αποτελείται σύμφωνα με τον ίδιο από τρία μέρη, τότε συμπεραίνουμε ότι ορθή πολιτεία κατά τον Αριστοτέλη είναι εκείνη όπου το κάθε ένα από τα τρία μέρη της αποσκοπεί κι αυτό στο κοινό συμφέρον, επιτελώντας την λειτουργία που του αντιστοιχεί. Έτσι το ορθόν για το «Βουλευτικόν» μέρος της πολιτείας είναι οι νόμοι να εκφράζουν το κοινό συμφέρον, το ορθόν για το «Αρχάς» μέρος της πολιτείας είναι οι αξιωματούχοι να εφαρμόζουν το κοινό συμφέρον που εκφράζουν οι νόμοι, και το ορθόν για το «Δικάζον» μέρος της πολιτείας να διαφυλάσσει ότι οι νόμοι εκφράζουν το κοινό συμφέρον και οι άρχοντες το εφαρμόζουν.

Να λοιπόν πώς πρέπει να λειτουργούν τα μέρη που αποτελούν την πολιτεία προκειμένου η πολιτεία να είναι ορθή κι όχι παρεκβατική. Να πώς πρέπει να δομήσουμε οι άνθρωποι τις πολιτείες μας προκειμένου αυτές να επιτελέσουν το έργο για το οποίο εξ αρχής προορίζονται. Να πώς οι πολίτες κάθε χώρας μπορούν να καταστούν ευδαίμονες και να κατανικήσουν τις δυνάμεις της εκμετάλλευσης, της αδικίας και της καταπίεσης.

3. Οι πολίτες θεματοφύλακες της ορθής λειτουργίας της πολιτείας

Ενώ η έκφραση του κοινού συμφέροντος μέσα από τον νόμο και η εφαρμογή του από τους άρχοντες ίσως να φαίνονται στους περισσότερους φυσιολογικά, ενδεχομένως η προστασία του από τους πολίτες να ξενίζει κάποιους. Ένας από τους βασικούς λόγους για αυτό είναι ότι ως υπήκοοι ολιγαρχικών καθεστώτων, όλοι μας, εκπαιδευόμαστε βάσει Συντάγματος και πολιτικού συστήματος μια ολόκληρη ζωή να αναθέτουμε και τα τρία στάδια εκδήλωσης του κοινού συμφέροντος στα κόμματα και στους πολιτικούς και στην συνέχεια να αποσυρόμαστε από την ενεργό πολιτική.

Οι πολιτικοί είναι που σήμερα φτιάχνουν τους νόμους για να εκφράσουν το κοινό συμφέρον, στελεχώνουν τα αξιώματα για να το εφαρμόσουν και ελέγχουν τους μηχανισμούς που είναι απαραίτητοι για να το προστατεύσουν. Αυτό όμως είναι εντελώς αντίθετο με όσα αναλύσαμε παραπάνω. Τόσο η έννοια της πολιτείας όσο και η έννοια του κοινού συμφέροντος καταλύονται από αυτού του είδους την πολιτική οργάνωση διότι, αντί το κάθε ένα εκ των τριών μερών της πολιτείας να αναλαμβάνει την λειτουργία που του αναλογεί, αυτά παραγκωνίζονται και αδρανοποιούνται χάριν των κομμάτων και του πολιτικού προσωπικού. Με το ισχύον σύστημα, το δεύτερο συστατικό στοιχείο της πολιτείας, τα κόμματα και οι πολιτικοί, ενσαρκώνουν αποκλειστικά την έννοια της πολιτείας με αποτέλεσμα η επιβίωση και η ευημερία τους να ανάγεται σε αυτοσκοπό του κράτους.

Βέβαια όλα αυτά θα είχαν λίγη πρακτική σημασία αν οι πολιτικοί και τα κόμματα έκαναν πράγματι το καθήκον τους και λειτουργούσαν υπέρ του κοινού συμφέροντος. Όμως το κάνουν; Η εξουσία φαίνεται ότι ασκείται πάντα προς όφελος εκείνου που την έχει στα χέρια

του. Οι πολιτικοί, μέσω της νομοθετικής εξουσίας καταλήγουν να φτιάχνουν τους νόμους που εξυπηρετούν τα σχέδια και τα συμφέροντά τους, μέσω της εκτελεστικής εξουσίας τα θέτουν σε εφαρμογή και μέσω της δικαστικής εξουσίας τα προστατεύουν και τα επιβάλλουν σε όλους εμάς τους άνευ πολιτικής ιδιότητας πολίτες.

Πράγματι, χωρίς τον έλεγχο της δικαστικής εξουσίας και των λοιπών θεσμικών ελεγκτικών μηχανισμών, τα συμφέροντα της πολιτικής τάξης δεν θα ήταν δυνατόν να διασφαλισθούν. Για να νιώθουν ότι τα συμφέροντά τους είναι ασφαλή, οι πολιτικοί πρέπει πάση θυσία, αφού αφαιρέσουν από τους πολίτες κάθε δυνατότητα θεσμικού ελέγχου τους, να ελέγξουν τα υψηλά κλιμάκια της δικαστικής εξουσίας ώστε ανενόχλητοι να μπορούν να νομιμοποιούν ακόμη και τους πιο κραυγαλέα άδικους νόμους και να καθαγιάζουν ακόμα και την πλέον εχθρική για τους πολίτες και καταστροφική για την κοινωνία διακυβέρνηση.

Αυτό είναι ιδιαίτερα διδακτικό για εμάς, διότι μας δείχνει ότι για την μεν προστασία του κοινού συμφέροντος είναι απαραίτητο οι ελεγκτικοί μηχανισμοί να ασκούνται ολοκληρωτικά ή εν μέρει από τους πολίτες, για την δε προστασία των συμφερόντων των πολιτικών είναι απαραίτητο να ασκούνται ολοκληρωτικά από τους πολιτικούς και καθόλου από τους πολίτες. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται ότι ακόμα και σε μια πολιτεία με ολιγαρχικό κατά βάση πολίτευμα, οι πολίτες θα μπορούσαν να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους αν κατόρθωναν να έχουν υπό την εξουσία τους, τους ελεγκτικούς και δικαστικούς θεσμούς, ακυρώνοντας τους άδικους νόμους και τιμωρώντας τους πολιτικούς που τόλμησαν να ασκήσουν διοίκηση ενάντια στο κοινό συμφέρον.

Αυτό ακριβώς έκανε κι ο Σόλων στην Αθήνα το 593 π.Χ. όταν ανέλαβε να δώσει λύση στην πολύχρονη διαμάχη μεταξύ των αριστοκρατών και του δήμου. Μεταξύ των

άλλων μέτρων που πήρε, θέσπισε για πρώτη φορά στην ιστορία την συμμετοχή των κατώτερων στρωμάτων στην δικαστική εξουσία κι έδωσε σε κάθε πολίτη το δικαίωμα να ασκεί έφεση στα δικαστήρια ενάντια στις ενέργειες και τις αποφάσεις των αρχόντων. Με αυτόν τον τρόπο έδωσε την δυνατότητα στον δήμο να καταγγέλλει τις αδικίες εις βάρος του στα δικαστήρια και στην συνέχεια, επειδή οι απλοί πολίτες είχαν σε αυτά την πλειοψηφία, να επιλύει τις διάφορες αυτές προς όφελος του κοινού συμφέροντος. Χαρακτηριστικά, όπως μας αναφέρει ο Πλούταρχος, οι απλοί πολίτες χωρίς ιδιαίτερα εισοδήματα «έκαλοῦντο θῆτες, οἷς οὐδεμίαν ἄρχειν ἔδωκεν ἄρχῆν, ἀλλὰ τῶ συνεκκλησιάζειν καὶ δικάζειν μόνον μετεῖχον τῆς πολιτείας. ὃ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐδέν, ὕστερον δὲ παμμέγεθες ἐφάνη: τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν διαφορῶν ἐνέπιπτεν εἰς τοὺς δικαστάς. καὶ γὰρ ὅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔταξε κρίνειν, ὁμοίως καὶ περὶ ἐκείνων εἰς τὸ δικαστήριον ἐφέσεις ἔδωκε τοῖς βουλομένοις»⁹. Αν και λοιπόν στην αρχή το «δικάζειν» φάνηκε να μην δίνει καμμία σπουδαία δύναμη στους πολίτες, τελικά αποδείχτηκε «παμμέγεθες», αφού με την άσκηση έφεσης ενάντια στις παράνομες ή επιζήμιες ενέργειες των αρχόντων, ο δήμος κατέστη κυρίαρχος της πολιτείας του, όπως μας επισημαίνει ο Αριστοτέλης: «...μάλιστα φασιν ἰσχυκέναι τὸ πλῆθος, ἢ εἰς τὸ δικαστήριον ἔφεσις· κύριος γὰρ ὢν ὁ δῆμος τῆς (δικαστικής) ψήφου, κύριος γίνεταί τῆς πολιτείας»¹⁰.

Να λοιπόν γιατί πρέπει να είναι ο δήμος, το σύνολο των πολιτών, επιφορτισμένο με το έργο της προστασίας της πολιτείας μέσα από κατάλληλους ελεγκτικούς και δικαστικούς μηχανισμούς· διότι ακόμα κι όταν δεν υπάρχει δημοκρατία κατά την λήψη των αποφάσεων, η εξουσία αυτή είναι που δίνει στους πολίτες την δυνατότητα να

⁹ Πλούταρχος, Σόλων 18, 2

¹⁰ Αριστοτέλης, Αθηναίων Πολιτεία 9,1

παραμένουν κυρίαρχοι της πολιτείας τους και να ακυρώνουν κάθε νόμο ή απόφαση των αρχόντων που δεν συνάδει με αυτό που επιτάσσει το περί του κοινού συμφέροντος αίσθημα των πολιτών.

Τον ρόλο ωστόσο των πολιτών ως παράγοντα για την προστασία του κοινού συμφέροντος στην πολιτεία, μπορούμε να τον διακρίνουμε κι από το πολιτειακό μοντέλο του Αριστοτέλη. Σε αυτό, ο φιλόσοφος ορίζει τα τρία μέρη της πολιτείας αντικαθιστώντας τους νόμους του Αρχύτα με το «βουλευόμενον περί τῶν κοινῶν», τους άρχοντες με το «περί τὰς άρχάς» και τρίτον τους αρχόμενους με «το δικάζον». «ἔστι δὴ τρία μόρια τῶν πολιτειῶν πασῶν... ἔν μὲν τί τὸ βουλευόμενον περί τῶν κοινῶν, δεῦτερον δὲ τὸ περί τὰς άρχάς... τρίτον δέ τί τὸ δικάζον»¹¹. Κατά την γνώμη μου, τα δυο μοντέλα ταυτίζονται εννοιολογικά και για αυτό δεν θα πρέπει να θεωρήσουμε ότι οι δυο άνδρες αναφέρονταν σε διαφορετικά συστατικά μέρη της πολιτείας, αλλά ότι χρησιμοποίησαν διαφορετικές λέξεις για να εκφράσουν κοινές έννοιες. Έτσι οι νόμοι ταυτίζονται με το «βουλευόμενον περί τῶν κοινῶν» αφού ρυθμίζουν τις κοινές υποθέσεις, οι άρχοντες ταυτίζονται με «περί τὰς άρχάς» αφού αναλαμβάνουν τα αξιώματα και οι αρχόμενοι ταυτίζονται με «το δικάζον» αφού την εποχή του Αριστοτέλη οι πολίτες είναι αυτοί που κρίνουν το δίκαιο στην Αθήνα. Όμως το δίκαιο, σύμφωνα πάντα με τον Αριστοτέλη, είναι το κοινό συμφέρον της πολιτείας, άρα οι αρχόμενοι όταν κρίνουν το δίκαιο ουσιαστικά κρίνουν αν λειτουργεί ή όχι στην πολιτεία το κοινό συμφέρον. Όταν οι δικαστές της Ηλιαίας δίνουν τον ηλιαστικό όρκο ορκίζονται ότι θα ψηφίζουν σύμφωνα με τους νόμους, κι επειδή όπως είπαμε οι νόμοι εκφράζουν το κοινό συμφέρον, στην πραγματικότητα οι δικαστές ορκίζονται ότι θα κρίνουν τις υποθέσεις υπέρ του κοινού συμφέροντος της πολιτείας.

¹¹ Αριστοτέλης, Πολιτικά Δ 1297b 35-1298a 5

Κατά αυτήν την έννοια οι πολίτες, ως αρχόμενοι που επιτελούν το «δικάζον»¹², είναι οι θεματοφύλακες για την προστασία του κοινού συμφέροντος και με την συνεχή εποπτεία τους επί των άλλων δυο συστατικών μερών της πολιτείας, εξασφαλίζουν την ορθή λειτουργία της. Χωρίς την δική τους συμμετοχή και δράση το κοινό συμφέρον παραβιάζεται με αποτέλεσμα η πολιτεία να γίνεται δεσποτική, όπως χαρακτηριστικά είδαμε προηγουμένως. Συνεπώς ο ρόλος των πολιτών να προστατεύσουν την ορθή έκφραση και εφαρμογή του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία είναι εξαιρετικά κρίσιμος όχι μόνο για την ορθή λειτουργία της πολιτείας αλλά για την ίδια την ελευθερία της κοινωνίας.

Για αυτόν ακριβώς τον λόγο, άλλωστε, η αντίληψη ότι οι πολίτες είναι οι φυσικοί προστάτες της πολιτειακής τάξης τους ενάντια σε οποιονδήποτε επιχειρεί να την καταλύσει, είναι τόσο θεμελιώδης. Η επίδραση της μάλιστα υπήρξε τόσο μεγάλη ώστε να μην έχει εξαλειφθεί ακόμη πλήρως από τον σύγχρονο νομικό πολιτισμό των ολιγαρχικών κρατών. Την βλέπουμε να επιβιώνει σήμερα ως συνταγματική επιταγή, πλήρως αδρανοποιημένη βέβαια, χωρίς να προβλέπει κανένα θεσμό και καμμία διαδικασία με την οποία η επιταγή αυτή θα μπορούσε να γίνει πράξη, καθώς αυτό αντίκειται στα συμφέροντα της ολιγαρχίας. Θα την αναγνωρίσετε διαβάζοντας το ακροτελεύτιο άρθρο του Συντάγματος.

Ας δούμε όμως τώρα πώς το ίδιο το πολιτειακό μοντέλο του κοινού συμφέροντος που αναλύσαμε στην προηγούμενη ενότητα, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η προστασία της πολιτείας είναι υπόθεση των πολιτών.

¹² Βεβαίως για να επιτελεστεί το «δικάζον» και να προστατευτεί το κοινό συμφέρον, η πολιτεία θεσπίζει διάφορα μέτρα με τα οποία οι πολίτες δύνανται να καταγγέλλουν και να διώκουν τα αδικήματα προτού τα δικαστήρια απονεύμουν δικαιοσύνη. Αυτά τα μέτρα τα εξετάζουμε στο τέταρτο μέρος του παρόντος έργου.

Όπως λοιπόν οι νόμοι αναλαμβάνουν να εκφράσουν το κοινό συμφέρον και οι άρχοντες να το εφαρμόσουν, έτσι και οι πολίτες πρέπει να το προστατεύσουν. Αυτό εκ πρώτης όψεως φαίνεται φυσιολογικό, αφού η προστασία του κοινού συμφέροντος είναι το μοναδικό βήμα που απομένει να εκτελεστεί και οι πολίτες είναι το μόνο συστατικό μέρος της πολιτείας που δεν του είχαμε αποδώσει κάποια λειτουργία. Συνεπώς είναι αναπόφευκτο αυτά τα δυο να συνδεθούν κατά αυτόν τον τρόπο. Ωστόσο, θα ήταν λάθος να θεωρήσει κανείς ότι η σχέση αυτή προκύπτει μόνο και μόνο για χάρη της αντιστοίχισης των τριών μερών της πολιτείας με τα τρία βήματα του κοινού συμφέροντος. Αντιθέτως, η προστασία του κοινού συμφέροντος από τους πολίτες αποτελεί, όπως θα δούμε, φυσική νομοτέλεια κι υποχρεωτική αναγκαιότητα για την ορθή λειτουργία της πολιτείας.

Εκ των τριών συστατικών μερών της πολιτείας, οι μόνοι που εκ των πραγμάτων μπορούν να εκτελέσουν το τρίτο βήμα και να προστατεύσουν το κοινό συμφέρον είναι οι πολίτες, αφού οι μεν νόμοι δεν έχουν καν υλική υπόσταση για να το κάνουν ενώ οι άρχοντες που έχουν, είναι ήδη επιφορτισμένοι με την διοίκηση της πόλης. Στην περίπτωση που αυτό δεν αποτελούσε εμπόδιο για τους τελευταίους, θα υπήρχε προφανής σύγκρουση συμφερόντων, αφού ο άρχοντας θα έπρεπε και να ασκεί διοίκηση και να προστατεύει την πολιτεία από την δική του κακοδιοίκηση, σχήμα οξύμωρο και πρακτικά αναποτελεσματικό. Ακόμα όμως κι αν για κάποιο λόγο αποφασίζαμε να το παραβλέψουμε αυτό, πάλι θα έπρεπε να επιλέξουμε τους αρχόμενους-πολίτες για την προστασία του κοινού συμφέροντος, διότι το πολυάριθμο των αρχόμενων-πολιτών σε σχέση με το ολιγάριθμο των αρχόντων-πολιτών, μεγιστοποιεί τις πιθανότητες να εντοπιστεί και να αντιμετωπιστεί εγκαίρως ένας κίνδυνος ή μια απειλή, αφού αυτό που δεν θα προσέξει ένας πολίτης υπάρχουν πολλές

περισσότερες πιθανότητες να το προσέξει κάποιος άλλος. Στους πολίτες επομένως πρέπει λογικά να επαφίεται η προστασία της ορθής λειτουργίας της πολιτείας, αφού αυτοί διαθέτουν όπως είδαμε συγκριτικά πλεονεκτήματα σε σχέση με τα υπόλοιπα συστατικά της μέρη. Δεν είναι όμως μόνο δια της λογικής που συμπεραίνουμε την καταλληλότητα των αρχόμενων-πολιτών να αναλάβουν την προστασία του κοινού συμφέροντος στην πολιτεία τους.

Η έννοια της προστασίας προϋποθέτει την ύπαρξη κάποιου κινδύνου ή απειλής. Ανάλογα δε με την φύση του κινδύνου, σχηματίζεται και η αντίστοιχη άμυνα. Όπως γνωρίζουμε, όταν υπάρχουν εξωτερικοί κίνδυνοι και έξωθεν απειλές, οι πολίτες μετατρέπονται σε οπλίτες και προστατεύουν της πόλη τους στην μάχη. Οι ίδιοι πολίτες όμως, στην αρχαία Αθήνα, καλούνται να προστατεύουν διαρκώς την πόλη τους απέναντι και στους εσωτερικούς κινδύνους που απειλούν την ομαλή λειτουργία του κοινού συμφέροντος, οι οποίοι είναι μόνιμοι και μακράν πιο επικίνδυνοι. Η πολιτεία, όπως είναι φυσικό, εμπιστεύεται την διασφάλιση του κοινού συμφέροντος σε αυτούς που ρισκάρουν την ζωή τους στην μάχη για την σωτηρία της πόλης τους. Έτσι, παρατηρούμε ότι η αθηναϊκή πολιτεία εξοπλίζει τους πολίτες με δυο είδη όπλων· από την μία τα μαχητικά όπλα που χρειάζεται ο οπλίτης για να υπερασπιστεί την πόλη στον πόλεμο που διεξάγεται εκτός των συνόρων στο πεδίο της μάχης κι από την άλλη τα θεσμικά όπλα για να υπερασπίζεται την πόλη στον μόνιμο πόλεμο που διεξάγεται εντός των συνόρων στο πεδίο της πολιτικής. Και φαίνεται ότι είναι σοφό να εξοπλίζει η πολιτεία κατά αυτόν τον τρόπο τους πολίτες, διότι όταν η πόλη κινδυνεύει, είτε από εσωτερικές είτε από εξωτερικές απειλές, αυτοί που διατρέχουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο και διακινδυνεύουν τα πάντα είναι οι πολίτες, αφού «σὺν γὰρ

τῆ πόλει καὶ σώζεται καὶ ἀπόλλυται τὰ οἰκεῖα ἐκάστου»¹³. Πιθανή καταστροφή της πόλης, ισοδυναμεί με δική τους καταστροφή. Συνεπώς οι πολίτες είναι όχι μόνο οι λόγω και φύσει υπερασπιστές της πολιτείας τους αλλά και οι καλύτεροι δυνατοί που θα μπορούσαν να αναλάβουν ένα τέτοιο έργο, αφού αυτοί είναι που έχουν το μεγαλύτερο συμφέρον και το υψηλότερο κίνητρο να σωθεί η πόλη τους.

Πέρα όμως από όλα αυτά, νομίζω ακόμη ότι το να αναλαμβάνουν οι πολίτες και εν καιρῷ ειρήνης την προστασία της ομαλῆς λειτουργίας της πόλης παρά οποιοσδήποτε άλλος, είναι το λιγότερο ριψοκίνδυνο και το πλέον ασφαλές για την πόλη, διότι αν ἔστω ένας οπλίτης πετάξει τα όπλα του και δεν υπερασπιστεί την πόλη του σε μια μάχη απέναντι στον εχθρό μπορεί να αποβεί μοιραῖος για όλους, ενώ αντιθέτως αν ἔστω κι ένας πολίτης αξιοποιήσει τα θεσμικά του όπλα για να υπερασπιστεί το κοινό συμφέρον αυτό μπορεί να αποβεί σωτήριο για όλους. Στον πολεμικό αγώνα, λοιπόν, ακόμα κι αν όλοι κάνουν αυτό που πρέπει, η πόλη μπορεί να καταστραφεί από τον έναν που δεν θα το κάνει. Στον πολιτικό αγώνα, αντίστοιχα, όπου οι πολίτες υπερασπίζονται το κοινό συμφέρον, ακόμα κι αν κανένας δεν κάνει αυτό που πρέπει για το καλό της πόλης, η πόλη μπορεί να σωθεί από τον έναν που θα καταγγείλει την παρανομία ή θα επισημάνει τον κίνδυνο στους λόγους ενός πονηρού ρήτορα. Τα θεσμικά όπλα που έχει στην διάθεση του ο Αθηναῖος ως πολίτης είναι ποιοτικά κατά πολύ ανώτερα από τα όπλα της μάχης τα οποία έχει ως οπλίτης. Τον ισχυροποιούν σε τόσο μεγάλο βαθμό, ώστε ακόμα κι ο ένας ως πολίτης να είναι πολλές φορές αρκετός από μόνος του για να προστατεύσει αποτελεσματικά το κοινό συμφέρον της πόλεως, ενώ ως οπλίτης ποτέ δεν μπορεί να είναι αρκετός για να κερδίσει μόνος του τον εχθρό. Εφόσον ο θεσμικά οπλισμένος

¹³ Ξενοφών, Κυνηγετικός 12:11

πολίτης είναι τόσο καταλυτικός για την προστασία του κοινού συμφέροντος, εξυπακούεται ότι την πόλη την συμφέρει να αναλαμβάνουν όλοι οι πολίτες αυτόν τον ρόλο, αφού όσους περισσότερους θεσμικά οπλισμένους φύλακες διαθέτει η πόλη τόσο πιο εύκολα θα εξασφαλίζει την προστασία του.

Οι πολίτες λοιπόν, ως οι λόγω, φύσει και θέσει προστάτες του κοινού συμφέροντος της πόλης και των πολιτών, πρέπει να βρίσκονται πάντοτε σε επιφυλακή, έτοιμοι να ορθώσουν μια προστατευτική ασπίδα και να υπερασπιστούν το κοινό συμφέρον της πολιτείας τους. Για να το πετύχουν αυτό, η ματιά τους πρέπει να είναι στραμμένη συνεχώς προς την θέσπιση και τήρηση των νόμων από την μία και προς την διοίκηση που ασκούν οι άρχοντες από την άλλη. Αυτό είναι απαραίτητο διότι, όπως είδαμε και προηγουμένως, οι νόμοι και οι άρχοντες είναι τα δύο πρώτα στοιχεία που πρέπει να συμμορφωθούν με την έννοια του κοινού συμφέροντος για να μπορεί αυτό να λειτουργήσει σε μια πολιτεία. Οι μεν νόμοι για να εκφράζουν το κοινό συμφέρον πρέπει να θεσπίζονται για το καλό όλων των πολιτών και να τηρούνται από όλους, οι δε άρχοντες για να εφαρμόζουν το κοινό συμφέρον πρέπει να διοικούν σύμφωνα με τους νόμους που έχουν θεσπιστεί για να το εκφράζουν. Η τήρηση, επομένως, των θεσπισμένων νόμων και η άριστη διοίκηση της πόλης από τους άρχοντες, αποτελούν την καλύτερη δυνατή εγγύηση για την προστασία του κοινού συμφέροντος και συμβάλλουν καθοριστικά σε αυτό που οι αρχαίοι αποκαλούν «σωτηρία πόλεως», δηλαδή στην διαφύλαξη του οργανωμένου τρόπου ζωής της κοινωνίας· όπως το θέτει ο Αισχίνης «ὅταν διατηρηθῶσιν οἱ νόμοι τῇ πόλει, σῴζεται καὶ ἡ δημοκρατία»¹⁴ κι όταν «ἢ τε πόλις ἄριστα διοικεῖσθαι, αἶ τε

¹⁴ Αισχίνης κατά Κτησιφώντος, 6

κρίσεις ελάχισται γίνεσθαι»¹⁵. Την εγγύηση για την προστασία του κοινού συμφέροντος σε μια πολιτεία την παρέχουν όπως ξανά είπαμε οι ίδιοι οι πολίτες οι οποίοι, αν και διαφέρουν μεταξύ τους, τους ενώνει ο κοινός σκοπός της σωτηρίας της πολιτείας τους· «καὶ τῶν πολιτῶν, καίπερ ἄνομοίων ὄντων, ἡ σωτηρία τῆς κοινωνίας ἔργον ἐστί, κοινωνία δ' ἐστὶν ἡ πολιτεία»¹⁶. Ο δρόμος για την σωτηρία της πόλεως είναι ο κάθε πολίτης να εφαρμόζει το «ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν», να ζει σύμφωνα με τους νόμους και τους θεσμούς της πόλεως· «οὐ γὰρ δεῖ οἶεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν»¹⁷. Με αυτόν τον τρόπο και η πολιτεία θα σωθεί και το κοινό συμφέρον θα προστατευτεί.

Συνεπώς, η πολιτεία που εκδηλώνει κατά τρόπο τέλει και ολοκληρωμένο το κοινό συμφέρον είναι εκείνη στην οποία, οι νόμοι της εκφράζουν το κοινό συμφέρον, οι άρχοντες το εφαρμόζουν και οι αρχόμενοι πολίτες το προστατεύουν έναντι όσων εκούσια ή ακούσια επιχειρούν να το παραβιάσουν. Με αυτήν την συνένωση μεταξύ των τριών στοιχείων που αποτελούν την πολιτεία και των τριών βημάτων με τα οποία εκδηλώνεται η τριπλή φύση του κοινού συμφέροντος, είμαστε πλέον σε θέση να γνωρίζουμε τον τρόπο με τον οποίο επιτυγχάνεται η λειτουργία μιας πολιτείας σύμφωνα με την αρχή του κοινού συμφέροντος. Η γνώση αυτή θα μας φανεί χρήσιμη στην συνέχεια καθώς θα εξετάζουμε τον τρόπο με τον οποίο ο αθηναϊκός δήμος εξασφάλισε το κοινό συμφέρον στην δημοκρατική του πολιτεία, κυρίως μεταξύ 5ου-4ου αιώνα π.Χ.

¹⁵ Όπ. π. 2

¹⁶ Αριστοτέλης, Πολιτικά Γ 1276b 25-30

¹⁷ Αριστοτέλης, Πολιτικά Ε 1310a 35-36

4. Η αθηναϊκή δημοκρατία ως πολιτεία που εξασφαλίζει την αρχή του κοινού συμφέροντος

Στο αμέσως προηγούμενο κεφάλαιο αναλύσαμε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να λειτουργεί μια πολιτεία για να κατορθώνει να κάνει πράξη την αρχή του κοινού συμφέροντος. Το ζητούμενο ωστόσο για την αθηναϊκή δημοκρατία, η οποία θα μας απασχολήσει εδώ, δεν είναι απλά να λειτουργήσει η πολιτεία σύμφωνα με το κοινό συμφέρον αλλά να εξασφαλίσει ότι θα συμβεί κάτι τέτοιο. Και για να συμβεί κάτι τέτοιο, πρέπει πρώτα να εξασφαλιστεί ότι και οι νόμοι θα εκφράζουν το κοινό συμφέρον, και οι άρχοντες θα το εφαρμόζουν και οι αρχόμενοι πολίτες θα το διαφυλάσσουν.

Ο αθηναϊκός δήμος, για να το πετύχει αυτό, θεσμοθέτησε προς τρεις κατευθύνσεις: πρώτον, επέβαλλε αυστηρά κριτήρια για την θέσπιση και την μεταβολή των νόμων, δεύτερον έθεσε τους άρχοντες και τους ρήτορες υπό τον πλήρη έλεγχο της πολιτείας και τέλος, κατέστησε τους πολίτες υπέρτατους θεματοφύλακες της ορθής λειτουργίας των νόμων και του πολιτεύματος ορίζοντας παράλληλα εξοντωτικές ποινές για την τιμωρία των σοβαρότερων αδικημάτων εναντίον της πολιτείας. Όπως θα δούμε και στην πορεία, κοινός παρονομαστής των τριών αυτών πυλώνων της αθηναϊκής θέσμησης είναι η δημιουργία του κατάλληλου πολιτειακού περιβάλλοντος εντός του οποίου θα εξασφαλίζεται η ανεμπόδιστη εκδήλωση του κοινού συμφέροντος για την πόλη και τους πολίτες.

Στο εύλογο και συνάμα δύσκολο ερώτημα, λοιπόν, πώς οργανώνεις μια πολιτεία ώστε και τα τρία μέρη της να λειτουργούν με βάση το κοινό συμφέρον, η απάντηση έχει ήδη δοθεί από τους αρχαίους Αθηναίους. Η αθηναϊκή δημοκρατία αποτελεί το κορυφαίο παράδειγμα πολιτείας της οποίας το πολίτευμα και οι θεσμοί δομήθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε και οι νόμοι και οι άρχοντες και οι πολίτες, όχι

απλά να εφαρμόζουν το κοινό συμφέρον, αλλά να υποχρεώνονται να το κάνουν. Διότι, για τους Αθηναίους η εφαρμογή του κοινού συμφέροντος δεν ήταν ποτέ απλά μια επιλογή ανάμεσα σε πολλές· ήταν πάντα μονόδρομος. Δεν υπήρχαν για αυτούς διλήμματα ούτε αμφιβολίες, σχετικά με ποιο κριτήριο θα έπρεπε να οικοδομήσουν την πολιτεία τους. Το κοινό συμφέρον έστεκε ως ο απόλυτος και αδιαμφισβήτητος λόγος ύπαρξης της πολιτείας τους. Καταλάβαιναν ότι όλοι, και οι νόμοι, και οι άρχοντες και οι πολίτες έπρεπε να το υπηρετούν αν ήθελαν να κατακτήσουν το μέγιστο αγαθό της ευδαιμονίας και να ζήσουν βίο τέλειο και αυτάρκη. Οι διαρκείς αγώνες του δήμου να το πετύχει, άλλωστε, αυτό μαρτυρούν.

Για αυτό ακριβώς οι Αθηναίοι, πλάι στους εκπληκτικούς θεσμούς που επινόησαν για να ασκούν αυτοπροσώπως την εξουσία και να είναι ο δήμος κυρίαρχος της πολιτείας, επινόησαν εξ ίσου εκπληκτικούς θεσμούς για να εξασφαλίσουν ότι η κυριαρχία τους αυτή θα τεθεί στην υπηρεσία του κοινού συμφέροντος και μόνο. Διότι, όπως πολύ σοφά μας υπέδειξαν με την δημοκρατία οι πρόγονοί μας, για να εξασφαλίσει μια πολιτεία την εφαρμογή του κοινού συμφέροντος, δεν αρκεί να έχουν όλοι οι πολίτες της την δυνατότητα να προτείνουν και να ψηφίζουν οι ίδιοι τους νόμους και τις αποφάσεις, ούτε αρκεί να συμμετέχουν όλοι με την σειρά στην ανάληψη των αξιωμάτων. Πρέπει οι νόμοι και οι αποφάσεις που λαμβάνονται να είναι τέτοιας ποιότητας ώστε να ωφελούν όλους τους πολίτες και την κοινωνία στο σύνολο της. Πρέπει οι άρχοντες να μην θέτουν τους εαυτούς τους υπεράνω του νόμου και των υπολοίπων συμπολιτών τους, ούτε να διοικούν αυθαίρετα και ει δυνατόν να μην τους επιτρέπεται το παραμικρό περιθώριο να βλάπτουν την πόλη τους. Πρέπει όμως, τέλος, κι οι πολίτες να μην αδιαφορούν για τα κοινά και να μην επιτρέπουν, ούτε φαύλοι νόμοι να ψηφίζονται, ούτε οι άρχοντες να αυθαιρετούν και να παραβιάζουν το κοινό

συμφέρον, ούτε κανένας συμπολίτης τους, άρχοντας ή ιδιώτης, να θέτει σε κίνδυνο την δημοκρατία και την ασφάλειας της πόλης.

Για να γίνουν όμως όλα αυτά, χρειάζεται όπως είπαμε ένα πολύ εξελιγμένο μοντέλο πολιτειακής οργάνωσης που όχι μόνο θα εφαρμόζει το κοινό συμφέρον αλλά κυρίως θα εξασφαλίζει την εφαρμογή του, ευθυγραμμίζοντας όλα τα μέρη της πολιτείας με αυτό. Δύο είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός τέτοιου μοντέλου· αφ' ενός η ύπαρξη θεσμών που επιτρέπουν σε μια κοινωνία την θέσπιση κι εφαρμογή του κοινού συμφέροντος κι αφ' ετέρου η παράλληλη ύπαρξη θεσμών ειδικά σχεδιασμένων για να αποτρέπουν την εκούσια και ακούσια παρέκκλιση από αυτό. Οι πρώτοι, οδήγησαν τους Αθηναίους στην ανάπτυξη του δημοκρατικού πολιτεύματος, ενώ οι δεύτεροι τους οδήγησαν στην ανάπτυξη των μέτρων για την προστασία του. Και τα δύο αυτά γνωρίσματα ήταν απαραίτητα για να αναπτυχθεί και να λειτουργήσει αποτελεσματικά η αθηναϊκή δημοκρατία και να φτάσει να αποτελεί το κορυφαίο μοντέλο πολιτειακής οργάνωσης που υπήρξε ποτέ. Χωρίς το πρώτο, ίσως να μην γνωρίζαμε καν σήμερα ότι είναι εφικτό ένας λαός και μια κοινωνία να αυτό-κυβερνηθούν, ενώ χωρίς το δεύτερο θα ήταν αδύνατον η δημοκρατία να επιβιώσει αρκετά ώστε να εξελιχθεί στο βαθμό που εξελίχτηκε και να αποτελέσει διαχρονικό σύμβολο για την ισότητα, την ελευθερία, την δικαιοσύνη και την πρόοδο των ανθρωπίνων κοινωνιών.

Έτσι λοιπόν, η ανάγκη των Αθηναίων πολιτών να λειτουργήσει η πολιτεία τους σύμφωνα με το κοινό συμφέρον, είχε ως αποτέλεσμα την επινόηση της δημοκρατίας και των περίφημων θεσμών αυτοπρόσωπης συμμετοχής του δήμου στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας. Η δημοκρατία, μέσα από τους θεσμούς της, δίνει πλέον σάρκα και οστά στην έννοια του κοινού

συμφέροντος· αυτό που πριν υπήρχε μόνο ως ιδέα και βούληση στο μυαλό των Αθηναίων, τώρα αρχίζει και αποκτά μορφή και να γίνεται απτή πραγματικότητα. Όμως αυτό δεν σημαίνει ότι το κοινό συμφέρον είναι διασφαλισμένο. Την ίδια στιγμή που γεννιέται η δημοκρατία γεννιέται και ο κίνδυνος κατάλυσής της. Το πολίτευμα που ενσαρκώνει τα συμφέροντα των πολιτών και της πόλης έχει πολλούς εχθρούς. Ο κίνδυνος διασάλευσης της δημοκρατικής έννομης τάξης είναι διαρκής κι αναπόδραστος. Η ανάγκη να προφυλαχθεί και να διασφαλιστεί το πολίτευμα και το κοινό συμφέρον εν γένει, οδηγεί την πολιτεία να οχυρωθεί με μια σειρά από προληπτικά και αποτρεπτικά μέτρα, προκειμένου να αμυνθεί ενάντια σε όποιον κι ότι την απειλεί. Και όπως θα δούμε, για τους Αθηναίους εκείνης της εποχής, η καλύτερη άμυνα είναι η επίθεση και στον τομέα της πολιτικής.

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Αναστάσιος Π. Συριανός είναι συγγραφέας με πάθος για την πολιτική φιλοσοφία. Η ολοκληρωτική αποτυχία της σημερινής πολιτικής να εξασφαλίσει βασικές προϋποθέσεις για την ευδαιμονία των πολιτών, έθεσε την αναζήτηση για την ορθή άσκηση της πολιτικής στο επίκεντρο της συγγραφικού του έργου.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ηλ.Φόρμα: <http://www.anastasioosyrianos.com/contact>

Ιστοσελίδα: <http://www.anastasioosyrianos.com>

Amazon: Anastasios Syrianos -

<https://www.amazon.com/Anastasios-Syrianos/e/B06XQ7X8F9>

Facebook: Αναστάσιος Π. Συριανός - Συγγραφέας

YouTube: Anastasios Syrianos

ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

«Το Συμβόλαιο της Υποταγής: πώς το Σύνταγμα καταστρέφει την ελευθερία μας και πώς να την ανακτήσουμε» (2012), Εκδόσεις Οσελότος Τηλ. 210 6431108.

“How to make your Government do the Right Thing” (2017), αυτοέκδοση στην Amazon.